

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

॥ ఏకనవతితమః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ ఏకనవతితమః సర్గః ॥

భరద్వాజేన ససైన్యస్య భరతస్య దివ్యః సత్కారః

కృతబుద్ధిం నివాసాయ తత్యైవ స మునిస్తదా |
భరతం కేకయాపుత్రమాతిధ్యేన న్యమంతయత్ || 2.91.1 ||

అబ్రవీద్ భరతస్త్వేనం నన్విదం భవతా కృతం |
పాద్యమర్ష్యమథాతిధ్యం వనే యదుపపద్యతే || 2.91.2 ||

అథోవాచ భరద్వాజో భరతం ప్రహసన్నివ |
జానే త్వాం ప్రీతిసంయుక్తం తుష్యేస్త్యం యేన కేనచిత్ || 2.91.3 ||

సేనాయాస్తు తవైవాస్యాః కర్తుమిచ్ఛామి భోజనం |
మమ ప్రీతిర్యథారూపా త్వమర్హో మనుజర్షభ || 2.91.4 ||

కిమర్థం చాపి నిక్షిప్య దూరే బలమిహాగతః |
కస్మాన్నేహోపయాతోఽసి సబలః పురుషర్షభ || 2.91.5 ||

భరతః ప్రత్యువాచేదం ప్రాంజలిస్తం తపోధనం |
న సైన్యేనోపయాతోఽస్మి భగవన్ భగవద్భయాత్ || 2.91.6 ||

రాజ్ఞా హి భగవన్ నిత్యం రాజపుత్రేణ వా తథా |
యత్క్షతః పరిహర్తవ్యా విషయేషు తపస్వినః || 2.91.7 ||

వాజిముఖ్యా మనుష్యాశ్చ మత్తాశ్చ వరవారణాః |
ప్రచ్ఛాద్య భగవన్ భూమిం మహతీమనుయాంతి మాం || 2.91.8 ||

తే వృక్షానుదకం భూమిమాశ్రమేషూటజాంస్తథా |
న హింస్యురితి తేనాహమేక ఏవాగతస్తతః || 2.91.9 ||

ఆనీయతామితః సేనేత్యాజ్ఞప్తః పరమర్షిణా |
తథానుచక్రే భరతః సేనాయాః సముపాగమం || 2.91.10 ||

అగ్నిశాలాం ప్రవిశ్యాథ పీత్వాపః పరిమృజ్య చ |
ఆతిధ్యస్య క్రియాహేతోర్విశ్వకర్మాణమాహ్వాయత్ || 2.91.11 ||

ఆహ్వాయే విశ్వకర్మాణమహం త్వష్టారమేవ చ |
ఆతిధ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతాం || 2.91.12 ||

ఆహ్వాయే లోకపాలాంస్త్రీన్ దేవాన్ శక్రపురోగమాన్ |
ఆతిధ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతాం || 2.91.13 ||

ప్రాక్సోతసశ్చ యా నద్యస్తిర్యక్సోతస ఏవ చ |
పృథివ్యామంతరిక్షే చ సమాయాంత్వద్య సర్వశః || 2.91.14 ||

అన్యాః స్రవంతు మైరేయం సురామన్యాః సునిష్ఠితాం |
అపరాశ్శోదకం శీతమిక్షుకాండరసోపమం || 2.91.15 ||

ఆహ్వాయే దేవగంధర్వాన్ విశ్వావసుహహాహలహలాన్ |
తద్దైవాప్సరసో దేవగంధర్వైశ్చాపి సర్వశః || 2.91.16 ||

ఘృతాచీమథ విశ్వాచీం మిశ్రకేశీమలంబుషాం |
నాగదత్తాం చ హేమాం చ సోమామద్రికృతస్థలీం || 2.91.17 ||

శక్రం యాశ్శోపతిష్ఠంతి బ్రహ్మాణం యాశ్చ భామినీః |
సర్వాస్తుంబురుణా సార్థమాహ్వాయే సపరిచ్ఛదాః || 2.91.18 ||

వనం కురుషు యద్ దివ్యం వాసోభూషణపత్రవత్ |
దివ్యనారీఫలం శశ్వత్ తత్కౌబేరమిహైవ తు || 2.91.19 ||

ఇహ మే భగవాన్ సోమో విధత్తామన్నముత్తమం |
భక్ష్యం భోజ్యం చ చోష్యం చ లేహ్యం చ వివిధం బహు || 2.91.20 ||

విచిత్రాణి చ మాల్యాని పాదపప్రచ్యుతాని చ |
సురాదీని చ పేయాని మాంసాని వివిధాని చ || 2.91.21 ||

ఏవం సమాధినా యుక్తస్తేజసాప్రతిమేన చ |
శిక్షాస్వరసమాయుక్తం సువ్రతశ్చాబ్రవీన్మునిః || 2.91.22 ||

మనసా ధ్యాయతస్తస్య ప్రాజ్ఞుఖస్య కృతాంజలేః |
ఆజగ్ముస్తాని సర్వాణి దైవతాని పృథక్ పృథక్ || 2.91.23 ||

మలయం దర్దురం చైవ తతః స్వేదనుదోఽనిలః |
ఉపస్పృశ్య వవౌ యుక్త్యా సుప్రియాత్మా సుఖం శివః || 2.91.24 ||

తతోఽభ్యవర్షంత ఘనా దివ్యాః కుసుమవృష్టయః |
దేవదుందుభిఘోషశ్చ దిక్షు సర్వాసు శుశ్రువే || 2.91.25 ||

ప్రవవుశ్చోత్తమా వాతా నన్పతుశ్చాప్సరోగణాః |
ప్రజగుర్దేవగంధర్వా వీణాః ప్రముముచుః స్వరాన్ || 2.91.26 ||

స శబ్దో ద్యాం చ భూమిం చ ప్రాణినాం శ్రవణాని చ |
వివేశోచ్ఛావచః శ్లక్షణ్ణ సమో లయగుణాన్వితః || 2.91.27 ||

తస్మిన్నేవంగతే శబ్దే దివ్యే శ్రోత్రసుఖే నృణాం |
దదర్శ భారతం సైన్యం విధానం విశ్వకర్మణః || 2.91.28 ||

బభూవ హి సమా భూమిః సమంతాత్ పంచయోజనం |
శాద్వలైర్బహుభిశ్చన్నా నీలవైదూర్యసన్నిభైః || 2.91.29 ||

తస్మిన్ బిల్వాః కపిత్థాశ్చ పనసా బీజపూరకాః |
ఆమలకోఽ బభూవుశ్చ చూతాశ్చ ఫలభూషితాః || 2.91.30 ||

ఉత్తరేభ్యః కురుభ్యశ్చ వనం దివ్యోపభోగవత్ |
ఆజగామ నదీ సౌమ్యా తీరజైర్బహుభిర్వృతా || 2.91.31 ||

చతుఃశాలాని శుభ్రాణి శాలాశ్చ గజవాజినాం |
హర్మ్యప్రాసాదసంయుక్తోరణాని శుభాని చ || 2.91.32 ||

సితమేఘనిభం చాపి రాజవేశ్మ సుతోరణం |
శుక్లమాల్యకృతాకారం దివ్యగంధసముక్షితం || 2.91.33 ||

చతురస్రమసంబాధం శయనాసనయానవత్ |
దివ్యైః సర్వరసైర్ముక్తం దివ్యభోజనవస్తవత్ || 2.91.34 ||

ఉపకల్పితసర్వాన్నం ధౌతనిర్మలభాజనం |
క్లృప్తసర్వాసనం శ్రీమత్స్వాస్తీర్ణశయనోత్తమం || 2.91.35 ||

ప్రవివేశ మహాబాహురనుజ్ఞాతో మహర్షిణా |
వేశ్మ తద్ రత్నసంపూర్ణం భరతః కైకయాసుతః || 2.91.36 ||

అనుజగ్ముశ్చ తే సర్వే మంత్రిణః సపురోహితాః |
బభూవుశ్చ ముదా యుక్తాస్తం దృష్ట్వా వేశ్మసంవిధిం || 2.91.37 ||

తత్ర రాజాసనం దివ్యం వ్యజనం ఛత్రమేవ చ |
భరతో మంత్రిభిః సార్థమభ్యవర్తత రాజవత్ || 2.91.38 ||

ఆసనం పూజయామాస రామాయాభిప్రణమ్య చ |
వాలవ్యజనమాదాయ న్యషీదత్ సచివాసనే || 2.91.39 ||

ఆనుపూర్వ్యాన్నిషేదుశ్చ సర్వే మంతిపురోహితాః |
తతః సేనాపతిః పశ్చాత్ ప్రశాంతా చ న్యషీదత || 2.91.40 ||

తతస్తత్ర ముహూర్తేన నద్యః పాయసకర్ణమాః |
ఉపాతిష్ఠంత భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ || 2.91.41 ||

ఆసాముభయతఃకూలం పాండుమృత్తికలేపనాః |
రమ్యాశ్చావసథా దివ్యా బ్రాహ్మణస్య ప్రసాదజాః || 2.91.42 ||

తేనైవ చ ముహూర్తేన దివ్యాభరణభూషితాః |
ఆగుర్వింశతీసాహస్రాః బ్రహ్మణా ప్రహితాః స్త్రీయః || 2.91.43 ||

సువర్ణమణిముక్తేన ప్రవాలేన చ శోభితాః |
ఆగుర్వింశతీసాహస్రాః కుబేరప్రహితాః స్త్రీయః || 2.91.44 ||

యాభిర్గృహీతః పురుషః సోన్మాద ఇవ లక్ష్మణే |
ఆగుర్వింశతీసాహస్రా నందనాదప్పరోగణాః || 2.91.45 ||

నారదస్తుంబురుర్గోపః ప్రభయా సూర్యవర్చసః |
ఏతే గంధర్వరాజానో భరతస్యాగ్రతో జగుః || 2.91.46 ||

అలంబుషా మిశ్రకేశీ పుండరీకాథ వామనా |
ఉపాన్యత్యంత భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ || 2.91.47 ||

యాని మాల్యాని దేవేషు యాని చైత్రరథే వనే |
ప్రయాగే తాన్యదృశ్యంత భరద్వాజస్య తేజసా || 2.91.48 ||

బిల్వా మార్దంగికా ఆసన్ శమ్యాగ్రాహా బిభీతకాః |
అశ్వత్థా నర్తకాశ్చాసన్ భరద్వాజస్య తేజసా || 2.91.49 ||

తతః సరలతాలాశ్చ తిలకాః సతమాలకాః |
ప్రహృష్టాస్తత్ర సంపేతుః కుజ్జా భూత్వాథ వామనాః || 2.91.50 ||

శింశపాఽఽమలకీ జంబూర్యాశ్చాన్యాః కాననే లతాః |
 మాలతీ మల్లికా జాతిర్యాశ్చాన్యాః కాననే లతాః |
 ప్రమదావిగ్రహం కృత్వా భరద్వాజాశ్రమేఽవసన్ || 2.91.51 ||

సురాం సురాపాః పిబత పాయసం చ బుభుక్షితాః |
 మాంసాని చ సుమేధ్యాని భక్ష్యంతాం యో యదిచ్ఛతి || 2.91.52 ||

ఉచ్ఛోద్య స్నాపయంతి స్మ నదీతీరేషు వల్గుషు |
 అప్యేకమేకం పురుషం ప్రమదాః సప్త చాప్త చ || 2.91.53 ||

సంవాహంత్యః సమాపేతుర్నార్యో విపులలోచనాః |
 పరిమృజ్య తదాన్యోన్యం పాయయంతి వరాంగనాః || 2.91.54 ||

హయాన్ గజాన్ ఖరానుష్టాంస్తథైవ సురభేః సుతాన్ |
 అభోజయన్ వాహనపాస్తేషాం భోజ్యం యథావిధి || 2.91.55 ||

ఇక్షూంశ్చ మధులాజాంశ్చ భోజయంతి స్మ వాహనాన్ |
 ఇక్ష్వాకువరయోధానాం చోదయంతో మహాబలాః || 2.91.56 ||

నాశ్వబంధోఽశ్వమాజానాన్న గజం కుంజరగ్రహాః |
 మత్తప్రమత్తముదితా సా చమూస్తత్ర సంబభౌ || 2.91.57 ||

తర్పితాః సర్వకామైశ్చ రక్తచందనరూషితాః |
 అప్సరోగణసంయుక్తాః సైన్యా వాచముదీరయన్ || 2.91.58 ||

నైవాయోధ్యాం గమిష్యామో న గమిష్యామ దండకాన్ |
 కుశలం భరతస్యాస్తు రామస్యాస్తు తథా సుఖం || 2.91.59 ||

ఇతి పాదాతయోధాశ్చ హస్త్యశ్వారోహబంధకాః |
 అనాథాస్తం విధిం లభ్యా వాచమేతాముదీరయన్ || 2.91.60 ||

సంప్రహృష్టా వినేదుస్తే నరాస్తత్ర సహస్రశః |
భరతస్యానుయాతారః స్వర్గోఽయమితి చాబ్రువన్ || 2.91.61 ||

నృత్యంతశ్చ హసంతశ్చ గాయంతశ్చైవ సైనికాః |
సమంతాత్ పరిధావంతో మాల్యోపేతాః సహస్రశః || 2.91.62 ||

తతో భుక్తవతాం తేషాం తదన్నమమృతోపమం |
దివ్యానుదీక్ష్య భక్ష్యాంస్తానభవద్ భక్షణే మతిః || 2.91.63 ||

ప్రేష్యాశ్చేట్యశ్చ వధ్వశ్చ బలస్థాశ్చాపి సర్వశః |
బభూవుస్తే భృశం ప్రీతాః సర్వే చాహతవాససః || 2.91.64 ||

కుంజరాశ్చ ఖరోష్ట్రాశ్చ గోఽశ్వాశ్చ మృగపక్షిణః |
బభూవుః సుభృతాస్తత్ర నాతో హ్యాన్యమకల్పయత్ || 2.91.65 ||

నాశుక్లవాసాస్తత్రాసీత్ క్షుధితో మలినోఽపి వా |
రజసా ధ్వస్తకేశో వా నరః కశ్చిదదృశ్యత || 2.91.66 ||

ఆజైశ్చాపి చ వారాహైర్నిష్ఠానవరసంచయైః |
ఫలనిర్యూహసంసిద్ధైః సూపైర్గంధరసాన్వితైః || 2.91.67 ||

పుష్పధ్వజవతీః పూర్ణాః శుక్లస్యాన్నస్య చాభితః |
దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర నరా లోహీః సహస్రశః || 2.91.68 ||

బభూవుర్వనపార్శ్వేషు కూపాః పాయసకర్ణమాః |
తాశ్చ కామదుఘా గావో ద్రుమాశ్చాసన్ మధుచ్యుతః || 2.91.69 ||

వాపో మైరేయపూర్ణాశ్చ మృష్టమాంసచయైర్వృతాః |
ప్రతప్తపిఠరైశ్చాపి మార్గమాయూరకౌక్కుటైః || 2.91.70 ||

పాత్రీణాం చ సహస్రాణి స్థాలీనాం నియుతాని చ |
న్యర్బుదాని చ పాత్రాణి శాతకుంభమయాని చ || 2.91.71 ||

స్థాల్యః కుంభ్యః కరంభ్యశ్చ దధిపూర్ణాః సుసంస్కృతాః |
యౌవనస్థస్య గౌరస్య కపిత్థస్య సుగంధినః || 2.91.72 ||

ప్రాదాః పూర్ణా రసాలస్య దద్భుః శ్వేతస్య చాపరే |
బభూవుః పాయసస్యాన్యే శర్కరాణాం చ సంచయాః || 2.91.73 ||

కల్యాంశ్చార్ణకషాయాంశ్చ స్నానాని వివిధాని చ |
దదృశుర్భాజనస్థాని తీర్థేషు సరితాం నరాః || 2.91.74 ||

శుక్లానంశుమతశ్చాపి దంతధావనసంచయాన్ |
శుక్లాంశ్చందనకల్యాంశ్చ సముద్రేష్వవతిష్ఠతః || 2.91.75 ||

దర్పణాన్ పరిమృష్టాంశ్చ వాససాం చాపి సంచయాన్ |
పాదుకోపానహం చైవ యుగ్మాన్యత్ర సహస్రశః || 2.91.76 ||

ఆంజనీః కంకతాన్ కూర్చాంశ్చత్రాణి చ ధనూంషి చ |
మర్మత్రాణాని చిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ || 2.91.77 ||

ప్రతిపానప్రాదాన్ పూర్ణాన్ ఖరోష్ట్రగజవాజినాం |
అవగాహ్యసుతీర్థాంశ్చ ప్రాదాన్ సోత్పలపుష్కరాన్ |
ఆకాశవర్ణప్రతిమాన్ స్వచ్ఛతోయాన్ సుఖోష్ణవాన్ || 2.91.78 ||

నీలవైదూర్యవర్ణాంశ్చ మృదూన్ యవససంచయాన్ |
నిర్వాపార్థం పశూనాం తే దదృశుస్తత్ర సర్వశః || 2.91.79 ||

వ్యస్మయంత మనుష్యాస్తే స్వప్నకల్పం తదద్భుతం |
దృష్ట్వాఽఽతిథ్యం కృతం తాదృగ్ భరతస్య మహర్షిణా || 2.91.80 ||

ఇత్యేవం రమమాణానాం దేవానామివ నందనే |
భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే సా రాత్రిర్వ్యత్యవర్తత || 2.91.81 ||

ప్రతిజగ్ముశ్చ తా నద్యో గంధర్వాశ్చ యథాగతం |
భరద్వాజమనుజ్ఞాప్య తాశ్చ సర్వా వరాంగనాః || 2.91.82 ||

తద్దైవ మత్తా మదిరోత్కటా నరా -
స్తద్దైవ దివ్యాగురుచందనోక్షితాః |
తద్దైవ దివ్యా వివిధాః స్రగుత్తమాః
ప్రథగ్విక్రీర్ణా మనుజైః ప్రమర్దితాః || 2.91.83 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే
అయోధ్యాకాండే ఏకనవతితమః సర్గః ||